

Ο J. M. KEYNES ΚΑΙ Η ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΥΠΟ

ΑΝΔΡ. ΚΥΡΚΙΛΙΤΣΗ

Κάθε φοράν που τὰ ἔθνη ἐμπλέκονται εἰς πολέμους καὶ μάλιστα μεγάλης διαρκείας, ὅπως ὁ τελευταῖος παγκόσμιος πόλεμος, ἔχουν νὰ ἀντιμετωπίσουν ἐκτὸς ἀπὸ τὰς θυσίας ἀνθρωπίνων υπάρξεων, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀποτιμῶνται εἰς ὕλικήν ἀξίαν, πλεῖστα ἄλλα προβλήματα. Μεταξὺ αὐτῶν τὸ πρόβλημα τῆς χρηματοδοτήσεως, δηλαδή τῆς ἐξευρέσεως τῶν μέσων πληρωμῆς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἐκ τοῦ πολέμου δαπανῶν, κατέχει ἐξαιρετικὴν σπουδαιότητα. Ὁ τρόπος τῆς ἀντιμετώπισεως τοῦ προβλήματος αὐτοῦ ἔχει βαρύνουσαν σημασίαν ὄχι μόνον διὰ τὴν διεξαγωγὴν καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῶν μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου οἰκονομικῶν συνθηκῶν.

Ἐφ' ὅσον ὁ πόλεμος διαρκεῖ, πρυτανεῦει ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ πεδίου μία ἀρχή: Ὅποιαδήποτε οἰκονομικὴ προσπάθεια, ὅσαιδήποτε ὕλικαί θυσίαι καὶ ἂν ἀπαιτοῦνται, ὀφείλουν νὰ γίνουν διὰ νὰ κερδηθῇ ὁ πόλεμος. Τὰς προσπάθειαις δὲ αὐτάς καλοῦνται νὰ καταβάλουν, καθὼς ἐπίσης καὶ νὰ ὑποστοῦν τὰς ὕλικὰς θυσίας, τὰ ἄτομα τὰ ὁποῖα ζοῦν καὶ δροῦν ἐντὸς τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας που διεξάγει τὸν πόλεμον.

Κάθε ἐθνικὴ οἰκονομία ἔχει ὠρισμένας δυνατότητας ἀναπτύξεως τῶν παραγωγικῶν τῆς δυνάμεων καὶ προσπαθειῶν που προσδιορίζονται ἀπὸ συγκεκριμένους παράγοντας. Ἡ διεξαγωγὴ ἐξ ἄλλου τοῦ πολέμου ἀπορροφᾷ ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἐντεινομένης παραγωγικῆς δράσεως, ἐνῶ ἐκ παραλλήλου προσθέτει οἰκονομικὰς ὑποχρεώσεις τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας πρὸς ἄλλας ξένας οἰκονομίας. Διὰ τοὺς λόγους αὐτούς, ταυτοχρόνως μὲ τὸ πρόβλημα ἐξασφαλίσεως τῶν οἰκονομικῶν μέσων διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου τίθεται καὶ τὸ πρόβλημα: πῶς θὰ κατανεμηθοῦν, ποῖος καὶ εἰς

ποῖαν ἀναλογίαν θὰ βαστάσῃ τὰ οἰκονομικὰ βάρη τοῦ πολέμου.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο ζήτημα εἶναι ἠθικοῦ χαρακτήρος καὶ συνδέεται μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ἡ ἐξέχουσα σημασία τῆς ὁποίας δὲν πρέπει νὰ ἀγνοῆται καὶ πάντοτε ἀλλὰ πολὺ περισσότερον εἰς κατάστασιν πολέμου, εἰς ἐποχὴν δηλαδὴ ὅπου αἱ οἰκονομικαὶ θυσίαι λαμβάνουν τεραστίας διαστάσεις, ἢ μὴ δίκαια δὲ κατὰ τὸ δυνατόν κατανομὴ αὐτῶν θὰ προεκάλλῃ κοινωνικὰς ἀδικίας μὲ ἀναλόγους συνεπείας.

Αἱ ἀνωτέρω σκέψεις, ποὺ θέτουν ὑπὸ τὴν πλέον περιληπτικὴν μορφήν καὶ εἰς γενικωτάτας γραμμὰς τὰ συναφῆ πρὸς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν οἰκονομικῶν μέσων διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου καὶ τὴν κατανομὴν τῶν ἐκ τούτου βαρῶν βασικὰ προβλήματα, ἀπασχόλησαν κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου τοὺς διαπρεπεστέρους οἰκονομολόγους τοῦ κόσμου. Πολλοὶ καὶ διάφοροι λύσεις ὑπεστηρίχθησαν. μετὰξὺ τῶν ὁποίων αἱ ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἄγγλου οἰκονομολόγου J. M. Keynes ὑποστηρικθεῖσαι ἀπόψεις κατέχουν ἐξέχουσαν θέσιν, ἰδίως διὰ τὸ πρόβλημά τῆς χρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου ὑπὸ τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Τὸ πρόβλημα τοῦτο ὁ Keynes συνέλαβε κατὰ τρόπον καθολικόν, ἐμελέτησεν εἰς ὅλας τὰς λεπτομερείας καὶ παρουσίασε, πρῶτα δι' ἐπιστολῶν τοῦ ποὺ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τοὺς Times τοῦ Λονδίνου ἀκολούθως δὲ διὰ τοῦ βιβλίου τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «How to pay for the war» ἐκδοθέντος τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1940, πληρὲς σχέδιον συστηματικῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ προβλήματος τῆς χρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου.

Αἱ βασικαὶ σκέψεις, ποὺ διαπνέουν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τὸ σχετικὸν ἔργον καὶ τὰς ἀπόψεις τοῦ Keynes καὶ αἱ ὁποῖαι μᾶς δείχνουν πῶς ὁ Keynes ἀντιλαμβάνεται τὸ ὅλον ζήτημα, εἶναι: πῶς θὰ ἐπιτευχθῇ κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον ἡ ἰσορροπία τῶν οἰκονομικῶν ἀναγκῶν τοῦ πολέμου πρὸς τὰς καταναλωτικὰς ἀνάγκας τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας καὶ πῶς ἀπὸ τὴν ἐπιτακτικότητα μὲ τὴν ὁποῖαν παρουσιάζεται ἡ κάλυψις τῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν θὰ ἐξασφαλισθοῦν, ἀπὸ αὐτὸ τοῦτο τὸ γεγονὸς, θετικαὶ κοινωνικαὶ βελτιώσεις. Θεωρεῖ, ὁ Keynes, ὡς τὸ μεγαλύτερον βῆμα προόδου πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἰσότητά, ἐν συγκρίσει πρὸς ὅ,τι εἶχε γίνῃ τὰ τελευταῖα χρόνια εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ προτεινόμενον πληρὲς σχέδιόν του προβλέπει καθολικὴν οἰκογενειακὴν χρηματικὴν ἐπιδότησιν, συσσώρευσιν τοῦ εἰσοδήματος τῆς ἐργαζομένης τάξεως ὑπὸ τὸν ἔλεγχον αὐτῆς ταύτης τῆς ἐργαζομένης τάξεως καὶ χορήγησιν τῶν εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης εἰς εὐθηνὰς τιμὰς. Προνοεῖ ἀκόμη καὶ

περὶ μεταπολεμικῆς φορολογίας τοῦ κεφαλαίου καὶ ζητεῖ ἀπὸ τοῦς βρεττανούς, κατὰ τὴν φράσιν του, «τὸ σχέδιόν του νὰ μὴ θεωρηθῆ παράδοξον, λόγῳ τῆς ἐπιδιώξεως πρὸς ἐξασφάλισιν οἰκονομικῆς ἰσότητος, διότι αἱ θυσίαι ποὺ ἀπαιτεῖ ὁ πόλεμος ἐπιβάλλουν περισσότερον ἀπὸ ἄλλοτε τὴν ἔντασιν τῆς προσοχῆς εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀνακουφισθοῦν ἀπὸ τὰς θυσίας αὐτὰς ἐκεῖνοι ποὺ ὀλιγώτερον ἤμποροῦν νὰ τὰς ὑποστοῦν».

Εἶναι προφανές, ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῶν ἀντιλήψεων αὐτῶν, ὅτι ἡ χρηματοδότησις τοῦ πολέμου δὲν δύναται ν' ἀντιμετωπισθῆ ἄνευ συνεπειῶν κατὰ τρόπον πρόχειρον καὶ τυχαῖον. Κατ' ἀναπόδραστον ἀνάγκην προκύπτει ταυτόχρονον τὸ ζήτημα ἐκλογῆς τρόπων καὶ μεθόδων (συστήματος) χρηματοδοτήσεως καθόσον ἀπὸ τὰς μεθόδους ἢ τρόπους ποὺ θὰ ἐκλεγοῦν, θὰ προτιμηθοῦν καὶ θὰ ἐφαρμοσθοῦν, ἐξαρτᾶται τελικῶς ποῖος πράγματι θὰ βαστάσῃ εἰς τὸ παρὸν καὶ εἰς τὸ μέλλον τὰ οἰκονομικὰ βάρη ἐκ τῆς πολεμικῆς προσπάθειας.

Θὰ ἐξετάσωμεν ἤδη ἀναλυτικῶς τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἀπόψεις τοῦ Keynes κατὰ τὴν τάξιν ποὺ ὁ ἴδιος ἠκολούθησε εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ προταθὲν σχέδιον, ἔχοντες πάντοτε ὑπ' ὄψιν ὅτι τοῦτο ἀφορᾷ τὴν οἰκονομίαν τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας.

Ἡ θέσις τοῦ προβλήματος.—Ἡ διεξάγουσα τὸν πόλεμον χώρα κινητοποιεῖ ὅλας τὰς δυνάμεις τῆς καὶ τὰς χρησιμοποιεῖ διὰ τὴν προώθησιν τῆς παραγωγικῆς τῆς δραστηριότητος εἰς τὸ ἀνώτατον δυνατὸν ὄριον, ἐξαρτῶμενον φυσικὰ καὶ ἀπὸ τὸν βαθμὸν ὀργανώσεως, τὸν ὁποῖον δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ ἢ ποὺ τῆς ἐπιτρέπουν αἱ φυσικαὶ πηγαὶ τοῦ πλούτου τῆς. Εἰς τὸ ὄγκον τῆς παραγωγῆς ποὺ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐσωτερικῆς παραγωγικῆς δράσεως προστίθεται καὶ ὁ ὄγκος τῶν εἰσαγωγῶν. Ἄν ἀπὸ τὸ ἄθροισμα τῶν δύο αὐτῶν κατηγοριῶν ποσοτήτων ἀφαιρεθοῦν αἱ ποσότητες ποὺ πρέπει νὰ διατεθοῦν διὰ τὰς ἐξαγωγὰς—χάριν ἀντιστοίχων εἰσαγωγῶν—καὶ διὰ τὰς πολεμικὰς ἀνάγκας, ἀπομένει ὡς κατάλοιπον ἢ ποσότης τῶν ἀγαθῶν ποὺ εἶναι εἰς τὴν διάθεσιν τῆς χώρας διὰ τὴν κάλυψιν τῶν τρεχουσῶν ἀναγκῶν τῆς καταναλώσεως.

Θὰ ἦτο δυνατὸν ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ὁ ὑπολογισμὸς νὰ ἀκολουθήσῃ ἄλλον δρόμον. Νὰ προσδιορισθοῦν δηλαδὴ πρῶτον αἱ ἀνάγκαι τῆς καταναλώσεως καὶ ὅ,τι ἀπομένει νὰ ἀφιερωθῆ διὰ πολεμικοὺς σκοπούς. Εἰς τὴν πρᾶξιν φαίνεται ὅτι λαμβάνει χώραν συνδυασμὸς τῶν δύο μεθόδων ποὺ εἶναι μᾶλλον ἀποτέλεσμα συμπτωματικῶν καὶ τυχαίων γεγονότων παρὰ ἀποτέλεσμα προσχεδιασμένων ἐνεργειῶν. Σημασίαν πάντως ἔχει τὸ γεγονός, ὅτι τὰ διὰ καταναλω-

τικούς σκοπούς διαθέσιμα ἀγαθὰ εἶναι κατ' ἀνάγκην περιορισμένα καὶ προσδιωρισμένα ποσοτικῶς.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς καθίσταται ἀπολύτως ἀναγκαῖον, χάριν αὐτοῦ τούτου τοῦ συμφέροντος τῆς πολεμικῆς προσπάθειας, ὅπως ἡ διάθεσις εἰς τὴν κατανάλωσιν τῆς περιορισμένης αὐτῆς ποσότητος ἀγαθῶν τελεῖ ὑπὸ τὸν κυβερνητικὸν ἔλεγχον καὶ μὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν χρηματικῶν κερδῶν καὶ ἐξόδων τοῦ καταναλισκόντος κοινού.

Κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ εἰρηνικὴ οἰκονομία διαφέρει ἀπὸ τὴν οἰκονομίαν τοῦ πολέμου. Κατὰ τὴν εἰρηνικὴν περίοδον ἡ πραγματικὴ παραγωγή εἶναι συνήθως κατωτέρα τῆς δυναμικότητος τῆς οἰκονομίας πρὸς παραγωγήν. Τὰ ἄτομα πραγματοποιοῦντα κέρδη εἶναι δυνατόν διὰ τῆς ἀναλώσεως τῶν κερδῶν νὰ προωθήσουν τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς. Εἰσοδήματα προερχόμενα ἀπὸ μεγαλύτεραν ἀπασχόλησιν ἢμποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν καταναλωτικῶς συμβάλλοντα εἰς τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς κατὰ τὴν ἰδίαν ἀναλογίαν. Κατὰ τὴν ὥραν ὅμως τοῦ πολέμου ἡ ἀπασχόλησις καὶ γενικῶς ἡ παραγωγικὴ δρᾶσις δέον νὰ ἐνταθῇ χωρὶς τὰ ἐκ τῆς ἠύξημένης ἀπασχολήσεως πρόσθετα εἰσοδήματα νὰ χρησιμοποιοῦνται καταναλωτικῶς, διότι μόνον τὰ μέσα διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου αὐξάνουν, τοῦ ὄγκου τῶν ἀγαθῶν τῶν διαθεσίμων διὰ καταναλωτικούς σκοπούς παραμένοντος ἀμεταβλήτου ἂν μὴ καὶ ἐλαττουμένου. «If we work harder we can fight better but we must not consume more».

Ὁ ἐπιχειρῶν τὴν ὥραν αὐτὴν νὰ αὐξήσῃ τὴν κατανάλωσιν τοῦ δύναται νὰ τὸ ἐπιτύχῃ μόνον εἰς βᾶρος τοῦ μεριδίου καταναλώσεως ἄλλων καταναλωτῶν καὶ ἂν ὅλοι μαζὺ οἱ καταναλωταὶ θελήσουν νὰ καταναλώσουν τὰ ἠύξημένα εἰσοδήματά των, δεδομένου ὅτι ὁ ὄγκος τῶν ἀναλωσίμων ἀγαθῶν θὰ ἔχῃ παραμείνει ἀμετάβλητος, τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ἡ ὑψώσις τῶν τιμῶν.

Ἄν ἦτο κατορθωτόν, αἱ πολεμικαὶ δαπάναι νὰ χρηματοδοτηθοῦν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ τῆς φορολογικῆς ὁδοῦ, διὰ τῆς ἀφαιρέσεως δηλαδὴ ὑπὸ τοῦ Κράτους ὅλων τῶν προσθέτων εἰσοδημάτων ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴν οἰκονομίαν, ὁ κίνδυνος τῆς ὑψώσεως τῶν τιμῶν, δηλαδὴ τοῦ πληθωρισμοῦ, θ' ἀπεκλείετο. Ἡ πεῖρα ὅμως ἔχει ἀποδείξει, ὅτι μόνη ἡ φορολογία δέν εἶναι ἐπαρκῆς καὶ ὅτι τὸ κράτος καὶ δάνεια θὰ ἀναγκασθῇ νὰ συνάψῃ καὶ εἰς αὔξησιν τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας θὰ ἀναγκασθῇ νὰ προβῇ. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὀρισμένα ἄτομα τῆς οἰκονομίας θὰ περιορίσουν καὶ θ' ἀναβάλουν τὴν ἀνάλωσιν τῆς ἀγοραστικῆς των δυνάμεως μεταβιβάζοντα αὐτὴν εἰς τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖον καὶ θὰ τὴν χρησιμοποίησῃ.

Ἄν τώρα διὰ τῆς ὑψώσεως τῶν τιμῶν ἐκδηλωθῆ, ἔστω καὶ μετρίως ἐκτάσεως πληθωρισμός, τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ὅτι τὰ πρόθετα εἰσοδήματα τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν ἐργαζομένων καταναλωτῶν θὰ μεταβιβασθοῦν εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν τάξιν. Οἱ πραγματοποιοῦντες μεγάλα κέρδη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς εἶναι εἰς θέσιν νὰ πληρώσουν ὑψηλοτέρους φόρους καὶ νὰ ἱκανοποιοῦν πλήρως τὰς καταναλωτικὰς τῶν διαθέσεις, προκαλοῦντες ἀκόμη μεγαλυτέραν ὑψωσιν τῶν τιμῶν εἰς βάρος τῶν λοιπῶν καταναλωτῶν, θὰ εἶναι ἀφ' ἑτέρου εἰς θέσιν νὰ δανείζουσι τὸ κράτος καθιστάμενοι κάτοχοι τίτλων τοῦ ηὔξημένου δημοσίου χρέους, καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν κατ' οὐσίαν τὸ δικαίωμα νὰ δαπανοῦν μετὰ τὸν πόλεμον.

Ἀπὸ τὰς σκέψεις αὐτὰς προκύπτει διὰ τὰς ἐργαζομένας τάξεις, ὅτι εἶναι ἐναντίον τοῦ συμφέροντός των καὶ δὲν ἀποτελεῖ δι' αὐτὰς λύσιν ἢ ἀντιμετώπισιν τοῦ ἀύξανουμένου κόστους τοῦ βίου μὲ ἀΐξισιν τοῦ ὀνομαστικοῦ ποσοῦ τῶν ἡμερομισθίων. Χρειάζεται ἐπομένως ριζικωτέρα λύσις καὶ αὐτὴν ἀναζητεῖ ἐν συνεχείᾳ ὁ Keynes.

Ὁ τρόπος τῆς λύσεως.—Ἐν πρώτοις δεόν νὰ παρατηρηθῆ, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολεμικῆς περιόδου λαμβάνει χώραν σημαντικὴ ἀΐξις τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τῶν πραγματοποιημένων ὑπὸ τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας εἰσοδημάτων. Ἡ ἀΐξις αὕτη πραγματοποιεῖται ἀκόμη καὶ εἰς περίπτωσιν ποῦ δὲν ἐπέρχεται ἀΐξις τῶν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων διὰ τὸν λόγον ὅτι αὐξάνει ἢ ἀπασχόλησις. Γυναῖκες, παιδιά, πρῶην συνταξιούχοι καὶ γενικῶς πρόσωπα τὰ ὁποῖα προηγουμένως δὲν ἀπησχολοῦντο, συντηρούμενα διὰ τῶν εἰσοδημάτων ἄλλων ἀτόμων, εὐρίσκουν κατὰ τὴν ἐμπόλεμον κατάστασιν ἀπασχόλησιν καὶ πραγματοποιοῦν χρηματικὸν εἰσόδημα, τὸ ὁποῖον εἶναι φυσικὸν ὅτι μερικῶς τοῦλάχιστον, θὰ ζητήσῃ ἀνάλωσιν. Ἐπίσης ἡ ἀπασχόλησις αὐξάνει καὶ διὰ τῶν ὑπερωριῶν.

Ὅπως ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὁ ὄγκος τῶν διαθεσίμων πρὸς κατανάλωσιν ἀγαθῶν καὶ ἂν ἀκόμη δὲν μειωθῆ—πρᾶγμα ποῦ ὀπωσδήποτε θὰ συμβῆ ἀφοῦ ἡ παραγωγικὴ δραστηριότης στρέφεται κατὰ ἕνα σημαντικὸν ποσοστὸν εἰς τὴν παραγωγὴν μέσων διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου—πάντως ὅμως δὲν θ' αὐξηθῆ. Μεγαλύτερος ὄγκος εἰσοδημάτων εὐρίσκεται τοιοῦτοτρόπως ἀπέναντι τοῦ αὐτοῦ ἢ καὶ μειουμένου ὄγκου ἀγαθῶν καταναλώσεως. Ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις ἐπομένως πλεονάζει καί, διὰ τῆς ἀύξανουμένης ζητήσεως ἀγαθῶν καταναλώσεως, ὠθεῖ τὰς τιμὰς πρὸς τὰ ἄνω. Ἄν ἡ κατάστασις ἀφεθῆ νὰ διαμορφωθῆ ἐλευθέρως, θὰ πραγματοποιοῦνται εἰς τὴν οἰκονομίαν ἐπίπεδα τιμῶν ἀλληλοδιαδόχως καὶ συνεχῶς ὑψηλότερα. Τὰ ηὔξημένα

εἰσοδήματα ἀπορροφῶνται ὡς ἐκ τούτου διὰ τῆς πωλήσεως τοῦ αὐτοῦ ὄγκου ἀγαθῶν πρὸς ὑψηλοτέρας τιμὰς καὶ ἀρχίζει τοιουτοτρόπως ὁ πληθωρισμός, τοῦ ὁποῦ αἱ συνέπειαι εἶναι γνωσταί.

Διὰ νὰ ἀποφευχθῇ ὁ πληθωρισμός καὶ νὰ συγκρατηθῇ τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν θὰ χρειασθῇ νὰ ληφθοῦν δρακόντεια μέτρα διατιμήσεων καὶ καθολικῆς δελτιώσεως ὄλων τῶν εἰδῶν καταναλώσεως, ὥστε τὰ νέα εἰσοδήματα νὰ παραμένουν εἰς χεῖρας τῶν κατόχων ἄνευ δυνατότητος χρησιμοποίησεως. Εἶναι δυνατόν ἐξ ἄλλου νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἕτερος τρόπος δεσμεύσεως τῆς ἐκ τῶν ηὔξημένων εἰσοδημάτων προερχομένης νέας πλεοναζούσης ἀγοραστικῆς δυνάμεως.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους οἰκονομολόγους ὑπεστήριξαν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ἡ πλεονάζουσα ἀγοραστικὴ δύναμις δὲν θὰ ἐπέφερε πληθωρικὰ φαινόμενα ἐφόσον θὰ ἐλάμβανε τὴν μορφήν ἐκουσίας ἀποταμιεύσεως εἰς εὐρυτάτην κλίμακα. Ὁ Keynes, χωρὶς νὰ θέλῃ νὰ ἀνακόψῃ τὸν ζῆλον τῶν ὑποστηρικτῶν τῆς ἰδέας τῆς ἐκουσίας ἀποταμιεύσεως, ἀμφισβητεῖ τὴν ἀποτελεσματικότητά της. Ἀρνεῖται ὅτι θὰ ὑπάρξῃ τόσον ἰσχυρὸν ρεῦμα ἐκουσίων ἀποταμιεύσεων, ὥστε ὀλόκληρος ἡ νέα ἀγοραστικὴ δύναμις νὰ διοχετευθῇ εἰς τὰ πιστωτικὰ ἰδρύματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ Κράτος νὰ δυνηθῇ νὰ δανείζεται ἀνέτως. Εἰς τὴν κίνησιν τῆς ἐκουσίας ἀποταμιεύσεως ἀναγνωρίζει μόνον ἐπικουρικὸν χαρακτήρα ἀπὸ ἀπόψεως κρατικοῦ δανεισμοῦ.

Τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος ἀντιμετωπίζει ὁ Keynes διὰ τῆς δεσμεύσεως μέρους τοῦ εἰσοδήματος δι' ἀναγκαστικῆς ἀποταμιεύσεως, πρᾶγμα ποῦ κατ' οὐσίαν σημαίνει ὑποχρεωτικὴν ἀναβολὴν χρησιμοποίησεως τοῦ εἰσοδήματος διὰ καταναλωτικούς σκοπούς. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν τὸ σχέδιον τοῦ προβλέπει τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐξῆς βασικῶν μέτρων :

Π ρ ὠ τ ο ν . Τὸν καθορισμὸν ἀναλογικῆς κλίμακος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας μέρος τοῦ ἀτομικοῦ εἰσοδήματος ἀνάλογον πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ συνολικοῦ ἀτομικοῦ εἰσοδήματος, μὴ καταβαλλόμενον ἀμέσως εἰς τὸν δικαιουχὸν παρακρατεῖται καὶ μετατρέπεται ἀπὸ δικαίωμα ἀμέσου καταναλώσεως εἰς δικαίωμα καταναλώσεως μελλοντικῆς, μετὰ τὸν πόλεμον.

Ἀπὸ καθαρῶς τεχνικῆς ἀπόψεως ὁ δικαιουχὸς τοῦ εἰσοδήματος δύναται νὰ καθορίσῃ τὸ πιστωτικὸν ἴδρυμα ἢ ὄργανισμὸν τῆς ἐκλογῆς του (τράπεζαν, ταμιευτήριον κλπ.), εἰς τὸ ὁποῖον θὰ κατατίθεται ἐπ' ὄνόματί του τὸ ἀναγκαστικῶς ἀποταμιευόμενον μέρος τοῦ εἰσοδήματός του. Ἀπὸ τὰ ἰδρύματα δὲ αὐτὰ τὸ Κράτος θὰ ἀντλή,

ἐκ τῶν συσσωρευομένων τοιουτοτρόπως ἀποταμιευμάτων, κεφάλαια διὰ τὴν χρηματοδότησιν τῶν δαπανῶν του, δημιουργουμένου δημοσίου χρέους ἀμέσως μὲν πρὸς τὰ ἰδρύματα ἐμμέσως δὲ πρὸς τοὺς ἀποταμιεύοντας.

Δεύτερον. Τὴν μετὰ τὸν τερματισμὸν τοῦ πολέμου ἐπιβολὴν γενικοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου. Τὰ ἔσοδα ἐκ τῆς γενικῆς φορολογίας τοῦ κεφαλαίου θὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐξ ἀναγκαστικῆς ἀποταμιεύσεως καταθέσεων, ἀποφευγομένης τῆς διογκώσεως καὶ παγιοποιήσεως τοῦ Δημοσίου χρέους.

Τρίτον. Τὴν προστασίαν ἀπὸ κάθε περικοπῆς τῆς καταναλωτικῆς ἰκανότητος ἐκείνων ποὺ τὰ μικρὰ εἰσοδήματά των δὲν ἀφήνουν περιθώρια ὑποβιβασμοῦ τοῦ ἐπιπέδου διαβιώσεώς των. Τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ καθορισμοῦ ἐνὸς ποσοῦ ἐλαχίστου συντηρήσεως μὴ ὑποκειμένου εἰς δέσμευσιν ὡς καὶ διὰ τῆς χορηγήσεως ἐπιδομάτων μελῶν οἰκογενείας. Ἐξ ἄλλου ἡ δέσμευσις τῶν μεγαλύτερων εἰσοδημάτων πρέπει νὰ ἀκολουθῇ κλίμακα αὐξουσῶν τρόπον τινὰ γεωμετρικῶς.

Τέταρτον. Τὸν καθορισμὸν περιορισμένου ἀριθμοῦ εἰδῶν καταναλώσεως, τὰ ὁποῖα θὰ παρέχωνται εἰς ὠρισμένας ποσότητας διὰ δελτίων εἰς τιμὰς τὰς ὁποίας ἡ Κυβέρνησις θὰ προσπαθῆσῃ νὰ διατηρήσῃ χαμηλάς. Ἐφ' ὅσον ὅμως αἱ τιμαὶ αὐτῶν τῶν εἰδῶν ποὺ ἐκφράζουν τὸ κόστος τῆς στοιχειώδους συντηρήσεως θὰ παρουσιάσῃ αὐξήσιν, θὰ αὐξάνουν ἀναλόγως τὰ ἡμερομίσθια, αἱ συντάξεις καὶ τὰ οἰκογενειακὰ ἐπιδόματα.

Διερευνήσεις καὶ ζητήματα ἐφαρμογῆς. — Εἰδικώτερον προκειμένου περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀνωτέρω ἀντιλήψεων καὶ μέτρων εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς Ἀγγλίας ὁ Keynes ἐπιχειρεῖ τὰς ἑξῆς διερευνήσεις.

Τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα τῆς Ἀγγλίας ὑπελογίζετο προπολεμικῶς εἰς £ 4850 ἑκατομμύρια. Τὸ εἰσόδημα τοῦτο μὲ μίαν ἐντατικὴν ἀπασχόλησιν καὶ ὑπερεργασίαν ὄλων τῶν δυναμένων νὰ προσφέρουν ὑπηρεσίας ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδιῶν, ὑπολογίζεται ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν ν' αὐξηθῇ κατὰ 17 1/2 τοῖς ἑκατόν, ἧτοι κατὰ £ 825 ἑκατομ. Ἄν εἰς τὸ ποσὸν αὐτὸ προστεθοῦν α) περὶ τὰ 450 ἑκατομ. λιρῶν ἐξοικονομούμενα ἀπὸ κεφάλαια προοριζόμενα κατὰ τὴν εἰρηνικὴν περίοδον δι' ἀποσβέσεις ἢ διὰ τὰς συνήθεις ἐτησίαις νέας ἐπενδύσεις, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πολέμου δὲν θὰ ἐγίνοντο, τοῦ ἐξοικονομουμένου ποσοῦ τιθεμένου εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Κυβερνήσεως διὰ πολεμικὰς ἀνάγκας, καὶ β) ἐπὶ πλέον περὶ τὰ 350 ἑκατ. £ ἀπὸ πωλήσεις χρυσοῦ, ἐξωτερικὸν δανεισμὸν καὶ ρευστοποιήσιν ἀγ-

γλικῶν κεφαλαίων ἐπενδεδυμένων εἰς τὸ ἐξωτερικόν, σχηματίζεται πρόσθετον συνολικόν ποσὸν £ 1625 ἑκατομ. ἑτησίως προς ἀντιμετώπισιν καταναλωτικῶν καὶ πολεμικῶν ἀναγκῶν. Αἱ νέαι ὅμως πρόσθετοι ἀνάγκαι τοῦ ἀγγλικοῦ προϋπολογισμοῦ ἀπετιμῶντο εἰς £ 1850 ἑκατομ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ μὲν μέχρι τότε—ἡ παλαιά—συνολικὴ κατανάλωσις τοῦ πληθυσμοῦ ὤφειλε νὰ περιορισθῇ κατὰ £ 225 ἑκατ. ἐκ δὲ τῶν νέων εἰσοδημάτων £ 825 ἑκατ. νὰ μὴ στραφοῦν πρὸς τὴν κατανάλωσιν, ἤτοι ἐν συνόλῳ £ 1050 ἑκατ. χρηματικὰ εἰσοδήματα νὰ ἀποτραποῦν ἀπὸ καταναλωτικοὺς σκοποὺς.

Ἡ μέχρι τότε ὑφισταμένη ἀνεργία δὲν ἐλαττώνει τὴν σπουδαιότητα τοῦ προβλήματος, διότι πρὶν ἀκόμη ἡ Ἀγγλία ἐπιτύχη τὴν πλήρη ἀπασχόλησιν καὶ οἱ ἄνεργοί της ἀπορροφηθοῦν, ἡ οἰκονομία της ἐπέρασε ἀπὸ τὰς παχείας εἰς τὰς ἰσχνὰς ἀγελάδας, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν περίσσειαν εἰς τὴν σπάνιν ἀγαθῶν καταναλώσεως, ἂν δὲ τοῦτο δὲν εἶχε γίνει ἀκόμη πλήρως αἰσθητὸν τοῦτο ὀφείλετο εἰς τὸ ὅτι ἡ κατάστασις ἀντιμετωπίζετο διὰ τῆς ἀναλώσεως τῶν προπολεμικῶν ἀποθεμάτων.

Ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὅτι αἱ κρατικαὶ δαπάναι θὰ παρουσίαζαν ἑτησίαν αὔξησιν ἐκ £ 1850 ἑκατ. Ἐκ τούτων £ 150 ἑκατ. θὰ ἐκαλύπτοντο ἀπὸ περιορισμὸν τῆς ἑτησίας ἀποσβέσεως τοῦ παγίου κεφαλαίου καὶ £ 350 ἑκατομ. ἀπὸ ἐξωτερικὸν δανεισμὸν καὶ ρευστοποιήσιν ἐνεργητικῶν στοιχείων εὑρισκομένων εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Τὸ ὑπόλοιπον τῶν κρατικῶν δαπανῶν ἀνερχόμενον εἰς £ 1350 ἑκ. θὰ ἔπρεπε νὰ καλυφθῇ ἀπὸ αὔξησιν τῆς φορολογίας καὶ τὴν νέαν ἀποταμίευσιν—ἀναγκαστικὴν καὶ ἐκούσιν.

Ἡ κανονικὴ καὶ ἐκούσια ἀποταμίευσις ὑπελογίσθη ὑπὸ τοῦ Keynes, ὅτι δὲν θὰ ἀπέφερε χρηματικὰ μέσα εἰς τὸ κράτος πέραν τῶν £ 400 ἑκατ., οὕτως ὥστε ἀπέμενε τελικῶς νὰ ἐξευρεθῇ ποσὸν £ 950 ἑκατ. περίπου πρὸς χρηματοδότησιν τῶν ηὔξημένων κρατικῶν δαπανῶν.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐγείρεται τὸ πρόβλημα, ἂν τὸ ποσὸν τοῦτο θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξευρεθῇ διὰ τῆς φορολογίας καὶ δὴ τῶν μεγάλων εἰσοδημάτων. Τίθεται δηλαδὴ τὸ ἐρώτημα ἂν δύναται ἡ τάξις τῶν πλουσίων νὰ πληρῶσῃ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου (can the rich pay for the war?). Ὁ Keynes ὑποστηρίζει διὰ τῶν ἀναλυτικῶν διερευνήσεών του, ὅτι καὶ ἂν φορολογηθοῦν ἐξ ὀλοκλήρου τὰ πέραν τῶν £ 500 ἑτήσια ἀτομικὰ εἰσοδήματα, δὲν θὰ σχηματισθῇ τὸ ἀπαιτούμενον ποσὸν ἀλλὰ θὰ παρασιτῇ ὅπωςδήποτε ἀνάγκη νὰ εἰσφέρουν καὶ οἱ πραγματοποιοῦντες μικρὰ εἰσοδήματα. Διότι συμφώνως πρὸς τὰ στατιστικὰ δεδομένα τοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος ὁ ἀριθμὸς τῶν

πραγματοποιούντων προσωπικὸν εἰσόδημα ἐν Ἀγγλίᾳ ἐκ £ 5 ἢ κάτω ἑβδομαδιαίως ἀντιπροσωπεύει τὰ 98%, τοῦ συνόλου τοῦ πληθυσμοῦ, τὰ 60%, τοῦ συνόλου τῶν προσωπικῶν εἰσοδημάτων τῆς χώρας καὶ περίπου τὰ δύο τρίτα τῆς καταναλώσεως. Ἐξ ἄλλου τὰ χρηματικὰ εἰσοδήματα τῆς τάξεως αὐτῆς τῶν μικροεισοδηματιῶν θὰ ἤϋξανον κατὰ τὸν πόλεμον λόγῳ μεγαλυτέρας ἀπασχολήσεως.

Ἀκολουθῶν τὰς ἀρχὰς τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης ὁ Keynes τέμνει τὸ ζήτημα προτείνων ὅπως οἱ πραγματοποιοῦντες πολὺ μικρὰ εἰσοδήματα (λ.χ. σελλίνια 35—45 ἑβδομαδιαίως) οὔτε εἰς φορολογίαν οὔτε εἰς ἀναγκαστικὴν ἀποταμίευσιν ὑποβληθοῦν. Ἡ καταναλωτικὴ τῶν ἱκανότης ὄχι μόνον πρέπει νὰ διατηρηθῆ ἀλλὰ καὶ νὰ ἐνισχυθῆ διὰ τῆς χορηγήσεως ἐπιδομάτων οἰκογενειακῶν βαρῶν.

Τὰ ἐπιδόματα οἰκογενειακῶν βαρῶν λογιζόμενα πρὸς 5 σελλίνια κατὰ τέκνον ἑβδομαδιαίως θὰ λαμβάνουν καὶ οἱ ἔχοντες εἰσόδημα μέχρι £ 5 ἑβδομαδιαίως.

Ἐπειδὴ ὁμως καὶ οἱ πραγματοποιοῦντες μικρὰ ἢ μέτρια εἰσοδήματα (ἀπὸ £ 2 σελ. 5, ἄγαμοι καὶ ἀπὸ £ 2 σελ. 15, ἔγγαμοι) πρέπει νὰ εἰσφέρουν εἰς τὰς κρατικὰς δαπάνας, καταρτίζει ὁ Keynes κλίμακα εἰσφορᾶς κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὰ μικρὰ εἰσοδήματα νὰ ὑπόκεινται εἰς μικρὰν φορολογικὴν ἐπιβάρυνσιν καὶ μεγαλυτέραν ἐν σχετικῇ ἀναλογίᾳ ὑποχρέωσιν πρὸς ἀναγκαστικὴν ἀποταμίευσιν ἀλλὰ ἀμφοτέρωθεν ὄχι δυσβάστακτα (εἰσόδημα £ 208 φόρος 0, ἀναγκ. ἀποτ. 15,3%, εἰσόδ. £ 300 φόρος 5%, ἀναγκ., ἀποτ. 16,3%, μεγαλύτερον εἰσόδ. £ 1000, φόρος 21,8%, ἀναγκ. ἀποτ. 13,5%). Ἀντιθέτως, ὅσον τὰ εἰσοδήματα αὐξάνουν τὸ ποσοστὸν τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως αὐξάνει ἐνῶ τὸ τῆς ἀναγκαστικῆς εἰσφορᾶς ἐν σχετικῇ ἀναλογίᾳ βαίνει μειούμενον μέχρις σημείου, ὥστε, προκειμένου περὶ μεγάλων εἰσοδημάτων, ὁ φόρος τοῦ εἰσοδήματος νὰ ἀποτελῆ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ εἰσφερομένου ποσοῦ (εἰσόδ. £ 10.000, φόρος 53,7%, ἀναγκ. ἀποτ. 11,5%, εἰσόδ. £ 20.000, φόρος 65%, ἀναγκ. ἀποτ. 9,5%, εἰσόδ. £ 100.000, φόρος 80,8%, ἀναγκ. ἀποτ. 4,1%).

Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος τούτου τῆς ταυτοχρόνου φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς ἀναβολῆς χρησιμοποίησεως καταναλωτικῶς μέρους τοῦ εἰσοδήματος διὰ τῆς ἀναγκαστικῆς ἀποταμίευσως, ὑπελόγισεν ὁ Keynes ὅτι θὰ ἐτίθετο εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ἰησαυροφυλακίου τὸ ποσὸν τῶν £ 950 ἑκατ., κατανεμόμενον εἰς £ 500 ἑκατ. ἐκ τῆς φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος καὶ £ 450 ἑκατ. ἐκ τῆς ἀναγκαστικῆς ἀποταμίευσως. Τὴν τελευταίαν ὑπελόγισεν συνολικῶς εἰς £ 600 ἑκατ. Ἀφαιρεῖ ὁμως £ 100 ἑκατ. δι' οἰκογενειακὰ ἐπι-

δόματα καὶ £ 50 ἑκατ. δι' ἀναλήψεις τῶν δικαιούχων δι' ἐκτάκτους ἀνάγκας, αἵτινες κατ' ἐξαίρεσιν θὰ ἐπετρέποντο διαρκοῦντος τοῦ πολέμου.

Ὁ Keynes ἐξαίρει ἰδιαιτέρως τὸ πλεονέκτημα τοῦ συστήματός του, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι δὲν γίνεται ἐξ ὀλοκλήρου ἀπαλλοτριώσεις ὑπὲρ τοῦ Κράτους τῶν πραγματοποιουμένων ἰδιωτικῶν εἰσοδημάτων, ὅπως θὰ συνέβαινε ἂν τὸ ὑποκείμενον εἰς δέσμευσιν τμήμα τοῦ εἰσοδήματος ἐχαρακτηρίζετο ὀλόκληρον ὡς φόρος, ὅποτε ἴσως λόγῳ τοῦ ὑπερβολικοῦ φορολογικοῦ βάρους θὰ ἐπηρεάζετο ἡ ἰδιωτικὴ ἐπιχειρηματικὴ πρωτοβουλία. Διὰ τὸ λαμβάνον τὴν μορφήν ἀναγκαστικῆς ἀποταμιεύσεως τμήμα τοῦ εἰσοδήματος ἀναβάλλεται ἀπλῶς τὸ δικαίωμα χρησιμοποίησεως διὰ τὴν μεταπολεμικὴν ἐποχὴν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι οἱ ἰδιῶται δὲν ἀποξενοῦνται ἐξ ὀλοκλήρου καὶ ὀριστικῶς ἀπὸ τὰ ἀποκτηθέντα διὰ μεγαλυτέρας ἀπασχολήσεως καὶ ἐπιδόσεως εἰσοδήματα. Ἡ χρησιμοποίησις των ἀναβάλλεται διὰ τὴν μεταπολεμικὴν ἐποχὴν ὅποτε διὰ δύο λόγους θὰ εἶναι δυνατὴ καὶ δικαιολογημένη ἡ βαθμιαία ἀποδέσμευσις των. Πρῶτον, διότι ἡ παραγωγικὴ δραστηριότης θὰ μεταστραφῆ ἀπὸ πολεμικῆς εἰς εἰρηνικὴν παράγουσα ἀγαθὰ καταναλώσεως. Δεύτερον δέ, διότι ἡ συνολικὴ ἀγοραστικὴ δύναμις θὰ μειωθῆ αὐτομάτως λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ ὑπερωρίαι, ἐργασία τῶν γυναικῶν, παιδιῶν κλπ., θὰ παύσουν. Τὰ εἰσοδήματα ἐπομένως θὰ μειωθοῦν, ἐνῶ ἐξ ἄλλου θὰ χρειάζεται μεγαλυτέρα κοινωνικῶς ἀγοραστικὴ δύναμις διὰ τὴν προμήθειαν τῶν εἰδῶν καταναλώσεως ὑπὸ τοῦ πληθυσμοῦ. Ἄν ἀντιθέτως τὸ σύστημα δὲν ἤθελε ἐφαρμοσθῆ, ὁ πληθωρισμὸς ἀργὰ ἢ γρήγορα ἐκδηλούμενος θὰ ἐξηνέμιζε κάθε εἶδους ἀποταμίευσιν. Τερματιζομένου δὲ τοῦ πολέμου τὸ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ πραγματοποιηθὲν κατόπιν ἐντατικῆς καὶ κοπιώδους ἐργασίας κοινωνικὸν ἀποταμίευμα, ἰδίως τῆς ἐργατικῆς τάξεως, θὰ ἐξηφανίζετο χωρὶς ἢ τυχὸν ἐν τῷ μεταξὺ λόγῳ τοῦ πληθωρισμοῦ καὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ κόστους τῆς ζωῆς ἐπερχομένη αὐξήσις τῶν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων ν' ἀποτελῆ οὐσιαστικόν, ἀνάλογον καὶ δίκαιον πρὸς τὴν ἐπελθοῦσαν ἀπώλειαν τοῦ εἰσοδήματος ἀντιστάθμισμα.

Ἀσκηθεῖσα κριτικὴ καὶ ἀποτελέσματα.—Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν προτάσεων τοῦ Keynes, ὅταν τὸ πρῶτον διευτυπώθησαν (Times, Νοέμβριος 1939), ἠσκήθη κριτικὴ καὶ ἐκ μέρους τῶν θεωρητικῶν καὶ ὑπὸ τῶν οἰκονομολόγων τῆς πράξεως. Ὁ βρετανὸς ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν καταθέτων τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1940—41 ἐξέφραζε τοὺς φόβους του, ὅτι ἡ «ἀναγκαστικότης» ποὺ ἐπρότεινε ὁ Keynes θὰ «ἐθανάτωνε τὸ πνεῦμα τῆς ἐκουσιότητος», ὅτι θὰ ἐκινδύ-

νευε, ἐξ ἀντιδράσεως τοῦ κοινουῦ πρὸς τὸν καταναγκασμὸν (Sir Theodore Chambers), νὰ ἀποτύχη ἡ προσπάθεια σχηματισμοῦ μεγάλης ἐθνικῆς ἀποταμιεύσεως. Οἱ μισθοὶ καὶ τὰ ἡμερομίσθια θὰ ἠϋξάνοντο καὶ γενικῶς ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς ἐνὸς τοιούτου σχεδίου θὰ ἐπροκαλοῦντο σοβαραὶ διοικητικαὶ δυσχέρειαι. Ὁ Einzig παρατήρησε, ὅτι διὰ τοῦ σχεδίου Keynes ἀναβάλλεται ἀπλῶς ἡ ἐκδήλωσις τοῦ πληθωρισμοῦ ἀπὸ τῆς πολεμικῆς εἰς τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον.

Ὑπεστηρίζετο ἐπίσης (Greenwood), ὅτι ἡ ἐργατικὴ τάξις ἔπρεπε ν' ἀφεθῆ ἑλευθέρα νὰ διαθέσῃ κατὰ βούλησιν τὸ εἰσόδημά της μεταξὺ ἀποταμιεύσεως καὶ καταναλώσεως.

Προφανῶς πολλοὶ ἀπέβλεπαν τότε μὲ περισσοτέραν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς αὐθορμήτου ἀποταμιεύσεως, τὴν ὁποίαν ἐθεώρουν ὡς ἀνταποκρινομένην περισσότερον εἰς τὰς παραδόσεις μιᾶς δημοκρατικῆς καὶ φιλελευθέρης χώρας. Γενικῶς δὲ ἠλπίζετο, ὅτι μὲ τὸν δανεισμὸν ποῦ θὰ ἐπήγαζε ἀπὸ τὴν διευρυνομένην ἐκουσίαν ἀποταμίευσιν καὶ τὴν αὔξησιν τῆς φορολογίας, τὸ Κράτος θὰ ἐξησφάλιζε τὰ μέσα χρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου.

Δὲν ἐβράδυνε ὁμως νὰ κατασιῆ σαφές, ὅτι ὁ πόλεμος ἔμελλε νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ μακρόν. Τὰ οἰκονομικὰ μέτρα διεξαγωγῆς καὶ χρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου ὠλοκληρώθησαν καὶ αἱ ἀντιλήψεις τοῦ Keynes ἐπεβλήθησαν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀναγκαστικὴν ἀποταμίευσιν καὶ τὴν βαρυτάτην φορολογίαν τῶν μεγάλων εἰσοδημάτων τὰ οἰκονομικὰ αὐτὰ μέτρα περιελάμβανον ἐπίσης αὐστηρότατον περιορισμὸν τῆς καταναλώσεως διὰ τῆς ἐπιβολῆς δελτίου καὶ διατιμήσεων ἐπὶ ὄλων τῶν βασικῶν εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ν' ἀποφευχθῆ ὁ πληθωρισμὸς καὶ νὰ ἐπιρριφθοῦν τὰ οἰκονομικὰ βάρη τοῦ πολέμου εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶχον τὴν μεγαλυτέραν οἰκονομικὴν ἀντοχήν.

Λήγοντος τοῦ πολέμου ἡ νομισματικὴ κυκλοφορία τῆς Ἀγγλίας ἦτο περὶ τὰς £ 1250 ἑκατ. ἔναντι £ 529,5 ἑκατομ. τοῦ Αὐγούστου 1939. Ἡ αὔξησις τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας ἀνῆλθεν εἰς £ 720 ἑκατομ. περίπου. Δὲν δύναται ὁμως νὰ θεωρηθῆ ὑπερβολικὴ, ὅταν ληφθῆ ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ πόλεμος ὑπολογίζεται (κατὰ τὰς ἐκτιμήσεις τοῦ ἀμερικανοῦ στατιστικοῦ Woylinsky) ὅτι ἐστοίχισεν εἰς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν καὶ τὰ Dominions περὶ τὰ 37,5 δισεκατομμ. ἀγγλικὰς λίρας.

Ἡ διὰ δανεισμοῦ χρηματοδότησις τῶν τεραστίων αὐτῶν δαπανῶν κατὰ τὸ ἀφορῶν τὴν Μεγ. Βρεττανίαν μέρος παρουσιάζεται εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ Δημοσίου Χρέους τῆς ἀπὸ ἑκατομ. £ 7284 (ἑσωτερικόν) καὶ ἑκατομ. £ 1032 (ἐξωτερικόν) τοῦ Ἰουνίου 1939, εἰς

£ 21500 ἑκατομ. (ἐσωτερικόν) καὶ £ 1270 ἑκατ. (ἐξωτερικόν) περίπου, κατὰ Μάϊον τοῦ 1945. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον ἡ ἀποταμίευσις ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν πάσης φύσεως καταθέσεων—ἐκουσίων καὶ ἀναγκαστικῶν—ἠύξθη ἀπὸ £ 1431 ἑκατομ. (Δεκέμβριος 1939) εἰς £ 4712 ἑκατομ. (Μάϊος 1945). Ὁ τιμὰριθμος κόστους ζωῆς ἐξ ἄλλου εἶχεν ἀνέλθει τὸν Μάϊον 1945 (λαμβανομένης ὡς περιόδου βάσεως τοῦ α' ἔξαμήνου τοῦ 1939) εἰς 135, ὁ δὲ τιμὰριθμος εἰδῶν διατροφῆς εἰς 130—ἦτοι τὸ κόστος τοῦ βίου ἠύξθη μόνον κατὰ 30—35 %.

Ὁ ἀγγλικὸς λαὸς ἔχει διατηρήσει ἀποταμιεύματα, τὰ ὁποῖα ἐν καιρῷ θὰ δυνηθῆ νὰ χρησιμοποιοῦν, ἐφ' ὅσον βεβαίως ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ ἢ ὁποῖα θὰ ἀκολουθηθῆ ἐν Ἀγγλίᾳ θὰ ἐπιτύχη νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ πλεονεκτήματα ποὺ ἐπήγασαν ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν ποὺ ἐφηρμόσθη διαρκοῦντος τοῦ πολέμου.

*

* *

Κλείοντες τὰς γραμμὰς αὐτὰς πρέπει νὰ προσθέσωμεν, ὅτι τὸ σχέδιον τοῦ Keynes κρινόμενον ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων παρουσίασε ἐπιτυχίαν ἐφαρμοσθὲν εἰς τὴν ἀγγλικὴν οἰκονομίαν διὰ τὴν ὁποῖαν εἰδικῶς κατηρτίσθη καὶ εἰς τὴν διάρθρωσιν τῆς ὁποίας ἀντεπεκρίνετο. Μὲ τὸν πειθαρχημένον ἀγγλικὸν λαὸν ἔχοντα πρωτίστως ἐρριζωμένην τὴν θέλησιν νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀξίαν τοῦ νομίσματός του παρὰ τὰς τεραστίας δαπάνας καὶ θυσίας ποὺ ἀπῆται ὁ πόλεμος. Μὲ σύστημα φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος τελειοποιημένον καὶ οἰκονομίαν δυναμένην νὰ ὑποβληθῆ εἰς ἔλεγχον λόγῳ τοῦ ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρου ὄγκου τῶν εἰσαγομένων ἢ βιομηχανικῶς παραγομένων εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης. Μὲ εἰσοδήματα, τέλος, ἐργατικὰ ἐπιτρέποντα ἀνώτερον ἐπίπεδον διαβιώσεως καὶ δικαιολογοῦντα τὴν ὑποβολὴν εἰς ἀναγκαστικὴν ἀποταμίευσιν, τὸ σχέδιον Keynes ἦτο δυνατόν νὰ τύχη καὶ ἔτυχε πλήρους καὶ ἐπιτυχοῦς ἐφαρμογῆς.

Δι' ἄλλας ὅμως χώρας, αἱ ὁποῖαι δὲν παρουσιάζουν τὰς ἰδίας ἀναλογίας πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ δι' ἄλλους λόγους ἀλλὰ κυρίως διότι εἶναι κατὰ πολὺ πτωχότεραι, ὡς λ.χ. ἡ Ἑλλάς ὅπου τὸ ἐργατικὸν εἰσόδημα εἶναι χαμηλὸν ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ ὑποσθῆ οἰανδήποτε φαλκίδευσιν, τὸ σχέδιον Keynes κατὰ τὴν οὐσιαστικὴν του πρότασιν, δηλαδή τὴν ἐφαρμογὴν ἀναγκαστικῆς ἀποταμιεύσεως, δὲν θὰ ἦτο πρόσφορον. Ἐπίσης διὰ οἰκονομίας αἱ ὁποῖαι διαθέτουν πλουσιωτάτους καὶ ἀνεκμεταλλεύτους πόρους καὶ ὅπου δὲν ἔχουν φθάσει εἰς τὸν βαθμὸν τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως, ὅπως αἱ Ἡνω-

μέναι Πολιτεῖαι, ἡ πρότασις τῆς ἀναγκαστικῆς ἀποταμιεύσεως θά ἦτο ἐντελῶς πρόωρος. Ἡ ἰδιοφυΐα ὅμως τοῦ Keynes ἐξεδηλώθη ἀκριβῶς εἰς τὸ ὅτι ἀντελήφθη ποῖος ὁ τρόπος καὶ αἱ μέθοδοι καὶ τὰ μέτρα διὰ τῶν ὁποίων θ' ἀντιμετωπίζετο τὸ τεράστιον πρόβλημα τῆς χρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ σχεδίου του ἐστερέωσε τὴν φήμην του ὄχι μόνον ὡς μεγάλου θεωρητικοῦ ἀλλὰ καὶ ὡς μεγάλου οἰκονομολόγου τῆς πράξεως, τὸ ὄνομά του δὲ συνεδέθη ὀριστικῶς μὲ τὰς σπουδαιότερας ἱστορικὰς στιγμὰς τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας.